

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1996

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ

Γλωσσολογία.— **Ἑτυμολογικά ἀπὸ τὰ νεοελληνικά ἰδιώματα**, ὑπὸ Δημητρίου Κρεκούκια*, διὰ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Νικολάου Κονομῆ.

Κύριοι Συνάδελφοι,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παρουσιάσω δεῖγμα ἐργασίας τοῦ τ. διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Δημητρίου Κρεκούκια.

Ὁ κ. Κρεκούκιας μὲ τὴν πολύχρονη ἀναδίφησή του στὸν μεγάλο πλοῦτο τῶν δελτίων τοῦ ἀδημοσίετου καὶ δημοσιευμένου ὕλικου τοῦ ἀρχείου τοῦ ἀνωτέρω Κέντρου ἔχει καταρτίσει ἐργασία μὲ πεντακόσια περίπου λήμματα λέξεων ἀνετυμολόγητων ἢ δυσετυμολόγητων ἢ καὶ ἀμφιβόλων θεωρουμένων ἀπὸ παλαιότερους ἐρευνητὲς τῶν ὁποίων ἐτοιμάζει τὴ δημοσίευσή.

Λίγες ἀπὸ τίς λέξεις αὐτὲς τῆς δεύτερης ἐργασίας τοῦ κ. Κρεκούκια πού ἔχει τὸν τίτλο «Ἑτυμολογικά», ὅσες ἐπιτρέπει ὁ περιορισμένος μας χρόνος, θὰ ἀποτελέσουν τὸ θέμα τῆς σημερινῆς ἀνακοίνωσής.

ἄβαρα, ἢ: **Ἀβάρα** καὶ **βάρα** στὴ Γορτυνία, στὴν Κορινθία καὶ στὰ Καλαβρυτοχώρια λέγεται ἓνα εἶδος μεγάλου τσιμπουριοῦ πού, ἅμα ριζῶσει στὰ ἀφτιά καὶ πίσω στὸ κεφάλι τῶν αἰγοπροβάτων, τοὺς φέρνει ζάλη καὶ τὰ μισοπεθαίνει.

Ἡ λέξη αὐτὴ πού ἔχει χαρακτηρησθῆ στὸ Ἱστορικό Λεξικό ὡς ἀγνώστου ἐτύμου ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἡσύχιον ὡς Λακωνική. Διαβάζουμε λοιπὸν τὴ γλῶσσα τοῦ λεξικογράφου αὐτοῦ: *βάρα· νόσημά τι καρηβαρικὸν ἢ θρέμματα. Λάκωνες.*

Ὁ κ. Κρεκούκιας, μελετητὴς τοῦ Ἡσύχιου καὶ ἔμπειρος στὰ λεξικογραφικά, διαπίστωσε παλαιογραφικὸ σφάλμα στὸ ἐρμήνευμα τοῦ λήμματος καὶ ἀποκατέστησε τὸ ὀρθὸ ἀντικαθιστῶντας τὸ διαζευκτικὸ ἢ μὲ τὴν πρόθεσιν *εἰς*: *βάρα· νόσημά τι καρηβαρικὸν εἰς θρέμματα*, δηλαδὴ ἢ *βάρα* εἶναι μιὰ ἀρρώστια πού προκαλεῖ ζαλάδα στὰ αἰγοπρόβατα.

* DÉMÉTRE KRÉKOUKIAS, *Some etymological remarks concerning Modern Greek Dialects.*

ἀλεκατήνα, ἦ: Στὰ χωριά τῆς Μέσα Μάνης ἀλεκατήνα λέγεται ἓνα εἶδος μεγάλης παλαμύδας, πιθανῶς ἢ Ὀρκύνοψις ἢ μονόχρωμος (*Oreynopsis unicolor*).

Ἡ λέξη εἶναι ἢ ἀρχαία ἠλακατήνες, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουν ὁ Μένανδρος (Κόλαξ ἀπ. 7), ὁ Μνεσίμαχος (4,35), ὁ Μνασέας (33), ὁ Ἡσύχιος καὶ ὁ Ἡρωδιανὸς (Γραμμ. 2.923) ὡς ἴσως εἶδος θύννου. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον «ἠλακατήνες» θαλασσίων ἰχθύων οἱ κητώδεις».

ἀλέτροπο, τό: Στὴν Τῆλο ἓνα ἀγριόχορτο μὲ λευκὰ σύνθετα ἄνθη λέγεται ἀλέτροπο.

Ἡ λέξη εἶναι ἢ μεταγενέστερη ἠλιότροπος τοῦ Ψευδο-Διοσκουρίδη (Ἵλ. ἱατρ. 4, 190).

ἀλυσκούμενε: «Ὁ κοῦε ἔκι ἀλυσκούμενε ὄλα τὰ μούτα (=ὁ σκύλος γάβριζε ὅλη τὴ νύχτα)». Τὸ λῆμμα γραμμένο κακῶς ἀλισκούμενε, ἀνετυμολόγητο μὲ τὸ παράδειγμά του εἶναι ἀπὸ τὰ Σαπουνακαίικα τῆς Τσακωνιάς στὸ Λεξικὸ τῆς Τσακωνικῆς Διαλέκτου τοῦ Ἁθ. Κωστάκη.

Κατὰ τὸν κ. Κρεκούκια τὸν ἀλυσκούμενε αὐτὸ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὕλασκούμενος μὲ ἀντιμετάθεση τῶν φθόγγων *v-a*, καὶ εἶναι παθητικὴ μετοχὴ τοῦ ἀρχαίου ὕλασκω ποὺ σημαίνει ὕλακτῶ, ἀλυκτῶ.

ἀνθρωπαρέσος: Στὴν Κορώνη τῆς Μεσσηνίας ἀνθρωπαρέσος λέγεται 1) ὁ ἄνθρωπος ποὺ προσποιεῖται τὸν καλὸ καὶ 2) ὁ κόλακας.

Ἡ λέξη εἶναι ἢ μεταγενέστερη ἀνθρωπαρέσος καὶ ἀναφέρεται μὲ τὴν ἴδια σημασία στὸν 52^ο Ψαλμὸ τοῦ Δαυΐδ (52,6): «ὅτι ὁ θεὸς διεσκόρπισεν ὁστᾶ ἀνθρωπαρέσκων» καὶ σὲ δύο ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, στὶς πρὸς Ἐφεσίους (6,6) καὶ πρὸς Κολασσαεῖς (3,22).

ἀν-νουρίδα, ἦ: Στὴν Τῆλο ἀν-νουρίδα λένε ἓνα χόρτο ποὺ μοιάζει μὲ τὴν παπαρούνα. Εἶναι ἴσως ἢ ὄνουρις τοῦ Διοσκουρίδη, ἢ ὁποία κατὰ τὸν συγγραφέα αὐτὸν «καταπλασθεῖσα πραῦνει τὰ θηριώδη ἔλκη» (Ἵλ. ἱατρ. 4.117).

ἀντωναῖδα, ἦ: Στὰ ὄρεινά χωριά τῶν περιοχῶν Μονοφατσίου καὶ Μαλεβυζίου Κρήτης ἓνα θαμνόφυτο τῆς οἰογένειας τῶν χειλανθῶν μὲ πολλὰς θεραπευτικὰς ιδιότητες λέγεται ἀντωναῖδα.

Ἡ λέξις εἶναι ἢ ἀρχαία ἀδωνῆις ποὺ σημαίνει καὶ τὸ φυτὸ θριδακίνη (Ἡσύχ. ἀδωνῆις ἢ χειλιδὸν καὶ ἢ θριδακίνη (Καλλίμ. ἀπ. 478)).

ἀρακήσου, τού: Στὰ Σαπουνακαίικα τῆς Τσακωνιάς ἓνα εἶδος ἀγριόκεδρου λέγεται ἀρακήσου.

Νομίζω ὅτι ἡ λέξη πρέπει νὰ συνδεθῇ μὲ τὸ ἀρχαῖο ῥαχός, ποὺ ἐσήμαινε κάθε ἀγκαθερὸ ἀγριόδεντρο. Στὴν Τροιζήνα σύμφωνα μὲ τὸν Παυσανία (2.32.10) σημαίνει τὴν κότινο: *αἰεπὶ θάλασσαν δὲ τὴν Ψιφαίαν πορευομένοις κότινος πέφικεν ὄνο-*

μαζόμενος ῥᾶχος (ἔτσι συχνὰ στὰ χφφ.) στρεπτός. ῥάχους μὲν δὴ καλοῦσι Τροιζήνιοι πᾶν ὅσον ἄκαρπον ἐλαίας, κότινον καὶ φυλλίαν· στρεπτόν δὲ ἐπονομάζουσι τοῦτο, ὅτι ἐνσχεθεισῶν αὐτῶ τῶν ἡνίων ἀνετράπη τοῦ Ἰππολύτου τὸ ἄρμα).

Θὰ ἔχουμε λοιπόν: ραχός > ραχήσιος > ἀραχήσιος (μὲ προθετικό α) > ἀρακίσιον (μὲ τροπή τοῦ χ σὲ κ, πού εἶναι γνωστὸ στὰ Τσακόνικα, καὶ τοῦ ο σὲ ου).

ἀρασκός, ὁ: Στὴν Ἄνδρο ἀρασκός λέγεται ὁ ποντικὸς τῶν χωραφιῶν, ὁ ἀρουραῖος.

Ἡ λέξις στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ θεωρήθηκε ἀγνώστου ἐτύμου, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ συνδεθῆ μὲ τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον ὄρεσκῶος, αὐτὸς πού ζεῖ καὶ τρέφεται στὰ βουνά, ὁ ἄγριος σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν οἰκοδίατο, τὸν σπιτικὸ ποντικὸ. Ἔχουμε δηλαδὴ: ὄρεσκῶος > *ὄρεσκός > ἀρασκός. Ἄς θυμηθοῦμε πὼς στὴν Ἰκαρία τὰ ἀγριοκάτσικα πού ζοῦν μόνα τους στὰ βουνὰ λέγονται ρεσκὰ καὶ ρασκὰ, δηλ. ὄρεσκῶα.

ἀσπαγνός καὶ ἀσπαχνός, ὁ: Στὴν Κάσο καὶ στὴν Κάρπαθο ἓνα εἶδος ἄγριας φασκομηλιάς λέγεται ἀσπαγνός καὶ ἀσπαχνός.

Ἡ λέξις εἶναι ἡ ἀρχαία σφάγνος, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρουν ὁ Διοκλῆς (Ἀπόσπ. 139) καὶ ὁ Διοσκουρίδης (Ἰλ. ἰατρ. 3,33). Κατὰ τὸν δεῦτερο, τὸ Διοσκουρίδῃ· «Ἐλελίσφακον· οἱ δὲ ἐλαφόβοσκον, οἱ δὲ σφάγνον, θάμνος ἐστὶν ἐπιμήκης... φέεται δὲ ἐν τραχέσι χωρίοις».

ἀτσουμαλιά, ἡ: Σὲ πολλὰ χωριά τῆς Κρήτης τὸ θαμνόφυτο γαλατσίδα ἢ φλόμος λέγεται ἀτσουμαλιά. Τὸ ἐπιστημονικὸ του ὄνομα εἶναι Εὐφόρβιον τὸ δεινροειδές (Euphorbia dendroides) καὶ εἶναι ἡ θυμαλὶς τοῦ Νικάνδρου (Θηρ. 617), ἓνας παράλληλος τύπος τοῦ τιθύμαλλος.

αὐάδ', τοῦ: Στὴ Λέσβο κάθε πράμα καμένο, ξερὸ, τὸ λένε αὐάδ'.

Ἐδῶ ὑπόκειται τὸ ἀμάρτυρον *αὐάδιον, ὑποκοριστικὸς τύπος οὐσιαστικοῦ πού προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο αὔος, ξερός, ἀποξεραμμένος.

ἀχίλυδρας, χίλυδρας καὶ χίλυντρας, ὁ: Ἔτσι λένε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Κέρκυρας ἓνα εἶδος μεγάλου φιδιοῦ πού ζεῖ στὶς ὄχθες καὶ στὰ χαντάκια τοῦ νησιοῦ. Εἶναι ὁ χέλυδρος, τὸ δεῦτερον ὄνομα τοῦ φιδιοῦ δρυΐνας πού μᾶς ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ Νικάνδρου (Θηρ. 411-412):

Κῆρα δέ τοι δρυΐνας πιφάσκειο, τὸν τε χέλυδρον

ἐξέτεροι καλέουσι.

βίρρι, τό: Στὴν περιοχή τοῦ Ναυπλίου ἓνα εἶδος μαύρου χελιδonioῦ μὲ μεγάλη καὶ σπαθωτὰ φτερά πού φωλιάζει σὲ τρύπες τοῦ φρουρίου λέγεται βίρρι.

Τὸ πουλλὶ αὐτὸ στὴν Τριφυλία λέγεται κλαδευτήρα καὶ στὴ Χίο δρεπανία, ἡ δρεπανὶς τοῦ Ἀριστοτέλη (Ἰστ. ζῴων 487^b 27).

Στὸν Ἡσύχιον ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη γλῶσσα: βίρρη· πυράγρα. οἱ δὲ δρέπανον. Νομίζω ὅτι μποροῦμε νὰ παρομοιάσουμε τὸ πουλλὶ αὐτό, ὅταν μὲν μετὰ κλειστὰ τὰ

μεγάλα σπαθωτά φτερά του με πυράγρα που έχει κλειστές τσιμπίδες. Μετά από αυτή την παρομοίωση θα είναι εύκολο, νομίζω, τὸ τόσο κακογραμμένο ἐρμήνευμα νὰ τὸ διαβάσουμε: *βίρρη· πυράγρα. οἱ δὲ δρεπανίς.*

βλάσσανη καὶ βλασσάνα, ἤ: Στὴ Δρόβιανη τῆς Β. Ἑπείρου καὶ στὴν Τριφυλία ἓνα φυτὸ τῆς οἰκογένειας τῶν Ἀγρωστιδῶν (Gramineae) μὲ φύλλα σὰν τοῦ σιταριοῦ ἀλλὰ πολὺ σκληρὰ καὶ ἀνθεκτικὰ λέγεται ἀντίστοιχα *βλάσσανη* καὶ *βλασσάνα*.

Τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶναι ἡ *Μακροχλόη* ἢ *Ἰσχυρότατη* (*Macrochloa tenacissima*) τῶν βοτανολόγων, τὸ ἀρχαῖον *βλήσσανον*· μὲ τὸν ἀνάλογον δωρικὸν τύπον ('*Ἡσύχ. β 715: βλήσσανον· φυτὸν σκλήρω ὅμοιον*).

βοϊτίζω: Τὸ ρῆμα αὐτὸ μεταχειρίζονται οἱ μελισσοκόμοι τῆς Ἰκαρίας μὲ τὴ σημασία τοῦ βόσκω.

Δὲν θὰ ἦταν ἴσως πολὺ τολμηρό, ἀν συνέδεε κανεὶς τὸ *βοϊτίζω* αὐτὸ πρὸς τὸ ἐπικὸ *βοτῶ*, πού ἔχει τὴ σημασία τοῦ βόσκω. ('*Ἡσύχ. β 853: βοτεῖν· βόσκειν*). Τὸ κανονικὸ *βοτίζω* ἔγινε ἴσως *βοϊτίζω* παρετυμολογικὰ ἀπὸ τὸ *βοητός*, τὸ βούισμα πού κάνει τὸ μελίσι, ὅταν βόσκη.

βουδέτης, ὁ: Στὴν Ἀπείρανθο τῆς Νάξου ἡ λέξη *βουδέτης* σημαίνει τὴν καλτσοδέτα.

Ἡ λέξη αὐτὴ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ συνδεθῇ μὲ τὴ μεταγενέστερη λέξη *ἀμφιδέτης*, πού ἐσήμαινε τὴ λαιμαριά τῶν βοδιῶν. Ἔχουμε λοιπόν, *ἀμφιδέτης* > *φιδέτης > *βουδέτης* παρετυμολογικὰ πρὸς τὸ βούς, ἐπειδὴ ἡ λαιμαριά ἦταν κυρίως γιὰ τὰ βόδια.

Βούχιλας, ὁ: Μιὰ ἀγροτικὴ περιφέρεια τῶν Παργαλιάνων μὲ εὐφορα σιταροχώραφα καὶ ἀμπελῶνες λέγεται *Βούχιλας*.

Ἡ λέξη εἶναι τὸ ἀρχαῖο ἐπίθετο *βούχιλος* πού σημαίνει πλούσιος σὲ νομὴ, πού τρέφει βόδια. Στὶς Ἰκέτιδες τοῦ Αἰσχύλου (στ. 540) διαβάζουμε *λειμῶνα βούχιλον* καὶ σὲ ἓνα ἐπίγραμμα τοῦ Μύρινου (Πλατ. Ἀνθολ. 6,108) *βούχιλος Ἀρκαδίη*. Τὸ ἀξιοπερίεργο στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι ὅτι τὸ ἐπίθετον εἶναι σπάνιο (ἀπαντᾷ δις καὶ ποιητικῶς).

βρουτούλλι, τοῦ: Στὴν Πλατανοῦσα τῆς Πρεβέζης *βρουτούλλ'* λένε τὸ πολὺ νοτερὸ μέρος, τὸ χωράφι τὸ βαρικό.

Ἡ λέξη πού δὲν ἔχει περιληφθῆ στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς εἶναι τὸ *βρουτούλλι*, ἀπὸ τὸ *βρουούλλιον* (=μικρὴ βρύση) καὶ ὕστερα ἡ γῆ πού ἀναβλύζει νερό, ὁ βαλτώδης τόπος.

βάθρα, ἡ: Στὴ Μάνη *βάθρα* λένε τὸ λειωμένο παπούτσι: «*Νὰ φτειάσης ἄλλα παπούκια. Ἐφτοῦνα ἐγίνησα βάθρες*», ἔλεγε μιὰ μητέρα στὸ γιὸ τῆς ἀπὸ τὴ Μέσα Μάνη.

Ἡ λέξις εἶναι μονομάρτυρη ἀρχαία πού μᾶς ἀναφέρεται στό οὐδέτερο γένος στό Ὀνομαστικό τοῦ Πολυδεύκη (7,93): *Τυρρηνικά· τὸ κάττυμα ξύλινον, τετραδάκτυλον οἱ δὲ ἱμάντες ἐπίχρῃσσι· σανθάλιον γὰρ ἦν· ὑπέδησε δ' αὐτὸ Φειδίας τὴν Ἀθηναίων· ἐκάλουν δ' αὐτὰ Τυρρηνικουργῆ, ὡσπερ καὶ τὰ ἔμβαθρα ὀηνιοεργῆ (γρ. Ῥηνιοεργῆ, δηλ. κατασκευασμένα στή Ῥήνεια).*

βουλάκ', **τού:** Στὴν Τήνηο τὸ στενὸ δρομάκι πού δὲν ἔχει διέξοδο λέγεται *βουλάκ'*.

Ἡ λέξις εἶναι ὑποκοριστικὸς τύπος τοῦ ἔμβολος, τὸ ἔμβολάκι, τὸ βουλάκι. Ἐμβολος κατὰ τὰ Βυζαντινὰ χρόνια ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ ὀνομαζόταν κάθε στενὸ δρομάκι. Κατὰ τὸν Κίναμον (Ἰστ. 281,2) οἱ Βενετοὶ ἀάμοιβῆς τυγχάνουσι τῆς τε ἄλλης καὶ δὴ καὶ στενωπὸς αὐτοῖς ἐν Βυζαντίῳ ἀπετέτακτο, ὃν ἔμβολον ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί).

γαύαλος, ὁ: Στὴν Κῶ τὸ ἀγγεῖο πού μέσα σ' αὐτὸ ἀρμέγουν τὸ γάλα τῶν ἀγελάδων λέγεται γαύαλος.

Ἡ λέξις αὐτὴ ἢ ὅποια δὲν θησαυρίζεται στό Ἱστορικό Λεξικό τῆς Νέας Ἑλληνικῆς εἶναι τὸ Ὀμηρικό γαυλός, πού σημαίνει τὸ καρδάρι πού ἔβαζαν τὸ γάλα, με ἀνάπτυξη συνοδίτη φθόγγου α καὶ ἀναβίβασμό τοῦ τόνου στὴν προπαραλήγουσα κατὰ τὸ κούτουλος (=κοτύλη).

Γλίνος καὶ Χλίνος, ὁ: Εἶναι ὀνόματα δύο τοποθεσιῶν στὸν Ἅγιο Σώστη καὶ στὴν Ἀμπελιῶνα ἀντίστοιχα τῆς ὄρεινῆς Τριφυλίας. Ἴσως εἶναι φυτόνυμα καὶ ἔχουν σχέση με τὸ δασικὸ δέντρο γλίνος τοῦ Θεοφράστου (Φυτ. ἱστορ. 3,3,1 καὶ 3,41,2) πού εἶναι τὸ δεύτερο ὄνομα τοῦ πεδινοῦ σφενταμιοῦ (Φυτ. ἱστορ. 3,41,2): *Καλοῦσι, δ' αὐτὴν ἔνιοι γλίνον, οὐ σφένδαμον.*

γλουπαῖος καὶ γλουπέας σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ζακύνθου καὶ **γλουπιὰ** στὴν Κεφαλληνία λέγεται ἓνα εἶδος παλαμύδας. Τὸ ἐπιστημονικὸ τοῦ ὀνομα εἶναι Θύννος ὁ κοινὸς (*Thynnus vulgaris*) με συνώνυμα τὶς λέξεις *γόφος, κόπανος, μαγιάτικο, ὄρκνος, τόννος.*

Εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία τὸ μεταγενέστερο κλουπαῖα τοῦ Ψευδο-Πλουτάρχου (Περὶ ποταμῶν 6,2: *Γενᾶται δ' ἐν αὐτῷ (ἐνν. στὸν ποταμὸ Ἄραμ) μέγας ἰχθὺς κλουπαῖα προσαγορευόμενος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων*), ὁ βυζαντινὸς κλωπίας (Γλυκᾶς, Βίβλος Χρονικὴ 88,11-12) καὶ (Ἰω. Λυδός, Περὶ μηνῶν 3,11).

διόσπυρο, λιόσπυρο καὶ λιόσπορο, τό: Ἐτσι λέγεται ἓνας μικρὸς ριζωματικὸς θάμνος πού φυτρώνει σὲ ξερὸτοποιους καὶ ἐπικλινῆ μέρη τῆς Κέρκυρας.

Τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶναι τὸ *διόσπυρον* τοῦ Διοσκουρίδη (Ἰλ. ἱατρ. 3,141), τὸ *διόσπορον* τοῦ Ὀριβάσιου (Εὐπόριστ. XI στή λ. *λιθόσπερμον*) καὶ τοῦ Παύλου τοῦ

Αιγινήτη (VIII, 3) που από τα χρόνια τα παλιά μέχρι σήμερα θεωρείται ως άριστο φάρμακον κατά της χολολιθίασης.

δροῦλος, ό: Στην Κῶ και στην Κάλυμνο ένα μαλακόστρακο που ζει σε ρηχούς υφάλους και έχει το σχήμα του ανδρικού μορίου λέγεται δροῦλος. Το επιστημονικό του όνομα είναι *όλοθούριον* και είναι άριστο δόλωμα για τους ψαράδες με παραγάδια.

Ἡ λέξη είναι ή αρχαία *δροῖλος*, που έχει την έννοια του *λιπόδερμος, ψωλός*, Λατιν. *verpus* και αναφέρεται στο ακόλουθο επίγραμμα του Λουκιλίου (Παλ. Ἐπιθ. 11,197):

*Ἦθελε ΔΡΙΜΥΣ ἄγαν τὸ πρόσθ' Ἰερώνυμος εἶναι·
νῦν δὲ τὸ ΔΡΙ μὲν ἔχει, ΛΟΣ δὲ τὸ ΜΥΣ γέγονε.*

δρίτης, ό: Οἱ Ἀπερανθίτες τῆς Νάξου λένε τὴν παροιμία:

*Δρίτης τοῦ νεροῦ, βασιλικὸς γιατρὸς,
δρίτης τοῦ βουνοῦ, φκνάρι κι ἀξίγη.*

δηλαδή ἅμα δαγκάση κάποιον δρίτης τοῦ νεροῦ, χρειάζεται γιατρὸς σπουδαῖος για νὰ τὸν γιάνη, ἐνῶ ἅμα τὸν δαγκάση δρίτης τοῦ βουνοῦ, δὲν ὑπάρχει καμμιά γιατρεία γι' αὐτόν, θὰ πεθάνη και θὰ χρειασθῆ φτυάρι και ἀξίνα για νὰ τοῦ ἀνοίξουν τὸν τάφο νὰ τὸν θάψουν.

Ἐδῶ νομίζω ὅτι ὑπάρχει ή λέξη *δεντροίτης* με συγκοπή τῆς πρώτης συλλαβῆς και ἐννοεῖται τὸ φίδι *δεντρογαλιά* που ζει σε ὑγρά και σε ξηρά μέρη. Ἡ λέξη είναι ή αρχαία *δενδρίτης* που ἀποδιδόταν σε κροκόδειλο, πιθανῶς εἶδος σαύρας που στα Αἰγαιοπελαγίτικα νησιά λέγεται *κουρκοῦδειλος* και *κουρκοῦταβλος*.

ἐντυλας, ό: Στην Κεφαλληνία *ἐντυλας* λέγεται 1) κάθε λίθος ή πλάκα τοῦ φραγμοῦ γύρω ἀπὸ τὸ ἄλωνι για νὰ μὴ σκορπῶν τὰ ἄλωνιζόμενα σιτηρὰ και 2) τὸ κυκλικὸ αὐτὸ περίφραγμα.

Πρόκειται για τὸ *ἐντύλη* τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, όνομα που σημαίνει, ὅπως και τὸ ἀπλὸ *τύλη*, τὸ προσκέφαλο, τὸ μαξιλάρι.

ἐνυχας, ό: Στην Τῆλο *ἐνυχας* λέγεται κάθε πλάκα τῆς περιφέρειας τοῦ ἄλωνιοῦ, που είναι στημένη ὀρθια και περιορίζει τὰ στάχυα νὰ πετιοῦνται ἔξω ἀπὸ τὸ σχηματιζόμενο κύκλο κατά τὸν ἄλωνισμό.

Εἶναι ὁ *ὄνυχας*, τὸ νύχι με τὴν προφορὰ *ἐνυχας* ἀναλογικὰ πρὸς τὰ *ἐλυθ-θας* (=ὄλυθος), *ἐμπουλας* (=ἐμβολος), *ἐξινος*, *ἐχτυπος* κ.ἄ., ὁ «ὄξυς ὄνυξ *πετραίου λίθου*» τοῦ Εὐριπίδη (Κύκλ. 401).

γάνα, ή: Στην Ἄνδρο και στην Τῆλο *γάνα* λέγεται ένα μεγάλο πῆλινο δοχεῖο στο ὁποῖο ἔβαζαν λάδι ή νερό. Τὸ δοχεῖο αὐτὸ στην Κύπρο λέγεται *δάνα* και *δάνη*.

Στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ ὅπου τυπώθηκε τὸ λῆμμα *γάνα* θεωρήθηκε ἀγνώστου ἐτύμου καὶ στὸ σημασιολογικὸ μέρος δὲν ἀναφέρθηκε ἡ σημασία τοῦ πῆλινου δοχείου.

Ὁ μακαρίτης καθηγητῆς Φαίδων Κουκουλῆς σὲ ἀνακοίνωσή του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ 1951, ποῦ τὸ θέμα του ἦταν «Ἀρχαῖαι, μεταγενέστεραι καὶ ἀκατάχωριστοι Ἑλληνικαὶ λέξεις ἐν τῇ κοινῇ Νεοελληνικῇ καὶ ἐν τοῖς ιδιώμασιν», μεταξύ πολλῶν ἄλλων λέγει: «Υπάρχει τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου θὰ δυνηθῇ τις νὰ πλουτίσῃ τὸν θησαυρὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ Νεοελληνικοῦ ὑλικοῦ ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἔμπειρος ἐρευνητῆς δύναται νὰ ἀνακαλύψῃ πολλὰς λέξεις τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ἕλληνες. Ἡ νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι καὶ αὐτὴ ἐν πολῦτιμον κείμενον, τὸ ὅποῖον δὲν ἐχρησιμοποίηθη ἐπαρκῶς καὶ κατὰ σύστημα πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν». Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐφαρμόζει καὶ ὁ κ. Κρεκούκιος στὶς ἐρευνές του.

Καὶ ἐδῶ γιὰ τὸ λῆμμα *γάνα*: Στὸ λεξικὸ τοῦ Ἡσύχιου ὑπάρχει μὲ σταυρὸ (crux) τὸ ἀκόλουθο ἐφθαρμένο χωρίο: *γᾶν ἀγγεῖον, σκύφω παραπλήσιον. Ὁ Kurt Latte στὴν τελευταία ἐκδόση τοῦ Λεξικοῦ αὐτοῦ, στὴν προσπάθειά του νὰ διορθώσῃ τὴν εἰκασία τοῦ παλαιότερου ἐκδότη Mauricius Schmidt, γράφει ἀντὶ τοῦ *γᾶν *γάινον*.

Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα μὲ τὸ λῆμμα καὶ τὴν ἀντίστοιχὴν σημασία του γίνεται καὶ ἐδῶ βοηθὸς γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ἐφθαρμένο χωρίο καὶ ἔτσι ἀποκαθίσταται *γᾶνκα*· ἀγγεῖον σκύφω παραπλήσιον.

S U M M A R Y

Some etymological remarks concerning Modern Greek Dialects

In this paper the writer presents some thirty words which are used in Modern Greek dialects and the etymon of which has been considered by other scholars as unknown, dubious or difficult trace. After thorough discussion of each one of them the writer concludes that these words have an ancient greek origin. The material presented constitute a small part of a total of almost 500 words, a work to be published soon.